

Urbánna slušnosť

Za to, ako vyzerajú mestá, v ktorých existujeme, ako na nás pôsobia, čo nám pre život ponúkajú a či sa v nich cítíme príjemne, sú zodpovední predovšetkým architekti. Majú, alebo aspoň mali by mať rozhodujúce slovo pred obchodníkmi, politikmi a *staviteľmi*. Chcel by som sa zamyslieť nad významom výnimočných stavieb, ktoré narušujú jednotnosť mestského celku a jeho urbánnu nadväznosť. Dalo by sa povedať, že sú *urbánne neslušné*, aj keď definovať tento pojem je dosť zložitá. Budovy charakteristické *silnou* architektúrou, ktorou si takpovediac podrobujú svoje okolie, môžu ozvláštniť jednotlivé štvrte alebo mestá. Avšak ich nekontrolovateľné namnoženie má smrteľný dôsledok na *tichú* kontinuitu, ktorá je základným kameňom urbanizmu. Viem, že urbanizmus obyčajne nemá príliš veľa *fanúšikov* – ani ja k nim nepatriím. Nerozumiem mu natoľko, aby som poučoval. Hovorí sa, že *Boh je prvým architektom a architekti sú druhými Bohmi*. Rád by som sa preto zamyslel nad zodpovednosťou architektov a významom niektorých *fantastických* stavieb, ktorých sú autormi.

Dobré časy pre architektúru – zlé pre mesto. Toto heslo z minulého storočia je v tom súčasnom čoraz naliehavejšie. Priveľká pozornosť sa venuje dizajnu budovy a primará architektúre mesta. Architekti fascinovaní avantgardou uprednostňujú zvláštne objemy pred priestorom medzi nimi, a pritom v architektúre je to ako v hudbe – aj pomlčka je muzika. Len sa netreba nechať uniesť samofúbosťou a nepreceňovať vlastné schopnosti. Uprednostňujeme plné pred prázdny, cieľom je dom. Jeho radenie do čiar a sietí už nie? Väčšina miest má geometricky usporiadané centrum, ku ktorému sa ľubovoľne prilepuje periféria. Technológie dneška umožňujú stavať úžasnou rýchlosťou. Za 10 rokov sme schopní zastavať územie, aké naši predkovia nezaplňli za celé tisícročie. Stačí však maličkosť, aby systém skolaboval a nastal chaos. Ak napríklad v niektorom meste vypadne elektrická energia, tento organizmus v podstate nie je schopný existovať. Niečo také v starovekom Ríme nehrozilo.

Hoci všeobecná definícia *urbánnej slušnosti* neexistuje, aj bez dlhého vysvetľovania každý pochopí, čo toto spojenie pomenúva. Chcel by som sa zamyslieť nad *fantastickou* architektúrou, čo je v mojom ponímaní taká, čo kričí: Pozri sa na mňa! Toto dokonale vystihuje moje pocity. Na pôvodnom význame slova sa pritom nič nemení – jednak je to niečo, čo svojimi kvalitami prevyšuje ostatné, niečo *skvelé, úžasné, super, dobré*. A rovnako niečo, čo má nádych budúcnosti (nie, nemýlim si s pojmom *futuristická*), niečo o krok vpred. Akurát som pridal trochu ironie... Každý človek má právo opustiť divadlo, keď sa

mu predstavenie nepáči, rovnako môže doma prepnúť televízny kanál, odísť z kina, alebo odložiť rozčítanú knihu a už sa k nej nevrátiť. Pri architektonických dielach to ale nie je také jednoduché. Čo urobiť so zlou architektúrou? Možno ju zbúrať, odsťahovať na iné miesto, alebo ju trpieť. Ani jedna z týchto možností nie je veľmi lákavá. Z toho vyplýva, že stavby by nemali byť *reklamnými vizitkami, pomníkmi, alebo reklamami na egoizmus* svojich tvorcov. Od do seba zahľadených architektov sa logicky dočkáme len do seba zahľadených budov.

Architektúre, samozrejme, nemožno uprieť možnosť voľby medzi rešpektom k predchádzajúcim kolegom s akousi *upratanosťou* v rámci svojho okolia, alebo rebeliou založenou na silnom kontraste. Treba si však uvedomiť, že aj možnosti tohto kontrastu nie sú nevyčerpatelne a na to, aby moja *fosforová* architektúra vytŕčala z radu, svietila, potrebujem poctivé množstvo tej priemernej šedej masy. Keď zmizne všetko šedé prostredie, nebude už kam umiestniť *skvelé* stavby, aby vynikli. A to je práve problém – dnes chce byť každý výnimočný, presadiť sa, stvoriť niečo veľkolepé. Niečo, čo tu ešte nebolo. Dobrá architektúra však nepotrebuje diváka *ovaliť po hlave*. Ak je kvalitná, páči sa, ale nepôsobí rušivo. Nepotrebujem, aby dráždila moje zmysly, stačí, ak sa jemne dotkne. Keď som doma vo svojej izbe alebo v lese, je mi najlepšie, keď teplotu okolia vôbec nevnímam. To znamená, že je ideálna. Podobne je to aj s architektúrou. Zima mi je pri zlej a horúco zasa pri *skvelej* architektúre.

Moje názory asi na prvý pohľad pôsobia dosť kontroverzne. Architekti sú predsa umelci, a tí sa kreativitou musia odlišovať od „normálnych“ ľudí. Ale ja nehovorím, že nemajú vznikať zaujímavé diela burcujúce fantáziu, popierajúce zaužívané prvky a posúvajúce vývoj. Naopak. Len aby to neboli niekedy iba gestá, egoistická samoučelná tvorba... K urbánnej slušnosti by mali vychovávať predovšetkým architektov, pretože oni ďalej *vychovávajú* okolie. Ideálne by, samozrejme, bolo, keby im táto *vedomosť* bola vlastná bez nejakého zložitého procesu výučby.

Nieкто by mohol namietat, že som konzervatívny, prípadne som nohami pripútaný k zemi a len závidím tým, ktorí ako architekti dokážu lietať. Nemyslím si to. Iba hovorím, že príliš silné budovy – individuality – robia mesto. A to nie je (urbánne) slušné. Vôbec netvrdím, že najlepšia architektúra má byť *neviditeľná*. Som rád, že existuje Gehry, Calatrava, Hadid a iní. Ale ich stavby nie sú stvorené na to, aby tvorili súčasť čohosi. Ťažko tie bubliny *vpřatať* do radovej zástavby, alebo spútať uličnou čiarou. Zistil som tiež, že čím väčšia extravagancia, tým väčšie má plošné nároky na nezastavané oko-

lie. Prázdno je potrebné na to, aby stavba vynikla. Podľa mňa je to v poriadku, ak ide o múzeum, galériu, koncertnú sálu, prístav alebo železničnú stanicu – takéto typologické druhy by sa naozaj nemali obmedzovať na sivé nesmelé objemy. Problém je v tom, že takéto štruktúry rozbiňajú mesto. V pomere k voľnému okoliu, ktoré musia mať na to, aby vynikli, zaberajú príliš veľké územie. Požierajú priestor na úkor celku. Myslím, že viac umiernenosti a citu by len prospelo. Gehryho *zhúžvané noviny* alebo Owen Mossove *rozpadajúce sa perspektívy* vysávajú energiu svojmu okoliu a týčia sa ako strom s bohatou korunou nad plaziacimi sa koreňmi. Nútia okolie vegetovať vo svojom tieni, pravda sily tu víťazí nad silou pravdy. Po opere v Sydney alebo Guggenheimovom múzeu v Bilbao chce mať každé mesto svoju budovu – emblém, logo. Ale keď sa gesta opakujú bez *prázdneho* priestoru naokolo, výkrik stratí dramatickosť, ku ktorému ho splnomocňuje práve ticho. Mesto sa zmení na hurhaj autorov v ich narcistickom zápase. Ako orchester plný sólistov bez dirigenta a zboru...

Netvrdím, že súčasné mestá sú už presýtené zaujímavými architektonickými dielami, tvrdím, že raz by sa to mohlo stať. Prvé náznaky vidno pri pohľade na ázijské metropoly. Na Slovensku zatiaľ mestá s prebytkom *nadkvalitnej* architektúry *nehrozia*, takže ťažko o tom hovoriť.

Urbánna slušnosť je kategória, ktorá podľa môjho názoru nie je až taká subjektívna, ako hodnotenie dobrej či zlej architektúry. Každý podvedome cíti, aké sú kritériá tejto slušnosti. Možno ich ani netreba zložito pomenúvať, stačilo by, keby ich autori urbanistického koberca pri svojej práci rešpektovali. Ale zasa ťažko niekoho prinútiť k tomu, aby dodržiaval poučku, ktorá vlastne nie je formulovaná. *Neroztrieštenosť* možno nie je to prvé, čo nás pri počutí spojenia *urbánna slušnosť* napadne, ale opisovať jej prvoplánové kategórie som ani nemal v úmysle.

Fantastické stavby sú potrebným korením architektúry, ale všetko má svoju mieru. Vlastne je dobré, že počet priemerných architektov vysoko prevyšuje počet ich *geniálnych* kolegov. Bez týchto *nosičov vody* by sa fragmenty mesta zahľadené do seba úplne roztrieštili na obvodov segregované súkromným vlastníctvom a dopravou. Hoci bezdúchde nahromadenie budov ešte netvorí mesto, osamotená *krása* niektorých architektonických kúskov zasa vyznieva pateticky ako jagavý šperk na zošúverenej stareckej pleti. Architektúru chápem ako službu verejnosti, nie ako dokazovanie si vlastných schopností ambiciózneho architekta. Potrebujeme viac dobrej architektúry, ale predovšetkým potrebujeme viac (kvalitného) mesta.

Mesto je príjemné, ak vytvára atraktívne miesta pre život. Ak mu dominujú stavby demonštrujúce ich politickú alebo finančnú moc, je nevzdelané. Myslím si, že určiť hranicu, pokiaľ je ešte budova a celé mesto nielen výsledkom požiadaviek investora, ale aj architektonicky kvalitným vkladom autora, a kedy sa prehpne za pomyselnú hranicu, od ktorej sa už *zvrháva*, je nesmierne ťažké. Vážim si každú architektúru, ktorá je poctivá ešte pred začatím jej fyzickej realizácie. Zároveň ale nezabúdam na staré známe *nielen čo, ale aj kde* a ešte dodávam, že *nielen čo, kde, ale aj koľko toho*. Kritériom nemá byť *skvelosť*, ale kvalita. Minimum objektov sa dnes stavia *na zelenej lúke*, drvivá väčšina novej architektúry sa musí napojiť a spolupracovať s okolím. Mám ešte dva obľúbené príklady z Bratislavy – na Hlavnom námestí sa pobočka renomovanej banky dokázala vzdať firemných farieb a obliekla sa do slušivej zelenej, lebo jej autori pravdepodobne usúdili, že štandardne používaná reklamná kombinácia by sa do tohto prostredia nehodila. Výsledné výtvarné stvárnenie nikoho nebolí, naopak, poteší. O pár metrov ďalej, na Hviezdoslavovom námestí sa nachádza zariadenie, ktoré patrí do známej siete rýchleho stravovania. Tejto firme sa už pošliapanie *genia loci* neslušné nezdá. Pri troche úsilia by aj tu bolo možné parter decentne architektonicky stlmiť – len keby bola vôľa. O urbánnej slušnosti možno hovoriť veľa, objektívne súdy, ako v mnohých iných prípadoch, vyrieknu až dejiny. Veď v čase svojho vzniku by asi ani tzv. Manderlák na Kamennom námestí v Bratislave nikto neoznačil za *slušný* voči svojmu mestu, okoliu. Niektoré počiny sa preveria, obrúsia a vyselktujú časom, iné – zaniknú.

Kresba autor

Peter Bláha

